A gyÅ‘zhetetlen armada

HozzÃ¡adta: lakosm
2004. oktÃ³ber 18. HÃ©tfÅ‘ 20:41

Xerxes Ã³ta nem gyÃ¼jtÃ¶ttek annyi embert Ã©s annyi hajÃ³t egy vÃ¡llalatra Ã©s a keresztyÃ©n EurÃ³pa a keresztes hadjÃ¡rat Ã³ta nem lÃ¡tott annyi erÅ‘t egy eszme szolgÃ¡latÃ¡ban, mint a mennyit a spanyol kirÃ¡ly kÃ¼ldÃ¶tt az eretnek Anglia meghÃ³dÃ-tÃ¡sÃ¡ra.
MÃ¡r 1584. Ã©v Ã³ta folyt a kÃ©szÃ¼lÅ‘dÃ©s a spanyol birodalom minden kikÃ¶tÅ‘jÃ©ben. Drake Ferencz 1587 tavaszÃ¡n 30 hajÃ³val meglÃ¡togatta a spanyol partokat. Cadixban Ã©s GenuÃ¡ban elÃ©gette az ott talÃ¡lt gÃ¡lyÃ¡kat Ã©s raktÃ¡rakat s magÁ Lissabont is megtÃ¡madja, ha kirÃ¡lynÅ‘je e vÃ¡llalatot el nem tiltja. Ã•gy is mÃ©rhetetlen kÃ¡rt okozott Ã©s a mi annÃ¡l is fontosabb volt, ismÃ©t egy Ã©vi halasztÃ¡sra kÃ©nyszerÃ-tette a spanyolokat, kiknek az elrombolt Ã©s elÃ©getett felszerelÃ©s Ã©lelmi tÃ¡rgyakat mÃ¡sokkal kellett pÃ³tolniok. A kÃ¼lÃ¶nben annyira halogatÃ³ kirÃ¡ly tÃ¼relmetlen, hogy egyszer mÃ¡r a tengeren lÃ¡ssa hajÃ³hadÃ¡t. Santa Cruz marquis, a prÃ³bÃ¡lt, vitÃ©z tengernagy, kit vezÃ©rÃ¼l kijelÃ¶lt, elvesztÃ© kegyÃ©t, m 1587 Å‘szÃ©n lehetetlennek tartÃ¡ mÃ¡r az indulÃ¡st. Â«A vas vezÃ©r helyett arany herczeget vÃ¡lasztottakÂ», Medina Sidonia herczeget, a Gusman-csalÃ¡dbÃ³l, Castilia leggazdagabb mÃ¡gnÃ¡sÃ¡t, ki jobban kitÅ±nt vagyona Ã©s szÃ¡rmazÃ¡sa, mint gyakorlata Ã©s katonai tudomÃ¡nya Ã¡ltal. KÃ¶rÃ¼lÃ¶tte azonban a legvitÃ©zebb Ã©s legprÃ³bÃ¡ltabb kapitÃ¡nyok Ã©s tenger koszorÃºja gyÃ¼lekezett. KÃ¼lÃ¶nben is az 1588. Ã©vet jelÃ¶ltÃ©k ki rÃ©gi jÃ³slatok a kivÃ¡lÃ³an vÃ©gzetes Ã©v gyanÃ¡nt. Ã Ã©s csodÃ¡k foglalkoztattÃ¡k mindenÃ¼tt a kedÃ©lyeket. ValÃ³ban, midÅ‘n mÃ¡jus vÃ©gÃ©n parancs jÃ¶tt az indulÃ¡sra, tÃ¶m Ã©s szervezetre egyarÃ¡nt bÃ¡mulatos haderÅ‘ Ã¡llott a spanyol zÃ¡szlÃ³k alatt. A hajÃ³had zÃ¶mÃ©t 65 galleon alkotta, Ã¡tlag 1000-1200 tonna tartalommal, elÅ‘l nÃ©gy roppant gÃ¡leÃ¡sz jÃ¡rt, mint a lepantÃ³i hadjÃ¡ratnÃ¡l, azonkÃ-vÃ¼1 mÃ©g 56 nagy kereskedÅ‘hajÃ³ volt Ã¡talakÃ-tva gÃ¡lyÃ¡vÃ¡. A FÃ¶ldkÃ¶zi-tenger mellÃ©kÃ©nek erdÅ‘it levÃ¡gtÃ¡k, hogy a gÃ¡lyÃ¡k annÃ¡l biztosabban uralkodjanak a tengeren. NÃ©gy-Ã¶t lÃ¡bnyi volt falaik vastagsÃ¡ga, azt remÃ©ltÃ©k, hogy az angol Ã¡gyÃºk golyÃ nem hatol Ã¡t rajtuk. 2431 Ã¡gyÃº, 19,295 katona, 8252 hajÃ³s Ã©s 2088 gÃ¡lyarab volt ez ÃºszÃ³ vÃ¡rakon elosztva. A nagy armadaMindegyik hajÃ³ vitorlÃ¡jÃ¡ra nagy veres kereszt volt festve, kÃ¼lsÅ‘leg is mutatva, hogy a vÃ¡llalat a katholikus egyhÃ¡zat szolgÃ¡lja. Az Ã¶sszes legÃ©nysÃ©g meggyÃ³nt Ã©s megÃ¡ldozott, mielÅ‘tt partra szÃ¡llott. Nem volt ott sem kÃ¡romkodÃ¡s, sem jÃ¡tÃ©k, sem mÃ¡s mulatsÃ¡g, a spanyol nemzeti jellem egÃ©sz komoly elszÃ¡ntsÃ¡gÃ¡t tÃ¼krÃ¶ztette viss a hajÃ³ssereg magaviselete. A hadjÃ¡ratnak tÃ©rÃ-tÃ©s is volt egyik czÃ©lja; hajÃ³ra szÃ¡llott az inquisitor is, majdnem 300 szerzetessel. Allen angol jezsuita, kit a pÃ¡pa bibornoknak nevezett ki, mint canterbury-i Ã©rsek Ã©s pÃ¡pai legatus pÃ¡sztorlevelet bocsÃ¡tott ki, melyben ErzsÃ©betet a leggyalÃ¡zatosabb szitkokkal illeti, s angol hiveit felszÃ³lÃ-tja, fogjanak fegyvert e gonosz teremtÃ©s ellen. MÃ©g nevÃ¼ket is tÃ¶bbnyire szenteknek vagy vallÃ¡sos fogalmaknak kÃ¶szÃ¶ntÃ©k a hajÃ³k. El voltak lÃ¡tva elesÃ©ggel s minden hadi felszerelÃ©ssel bÅ‘ven. A vÃ¡rhatÃ³ nagy Ã©s dicsÅ‘ esemÃ©nyek ide vontÃ¡ spanyol nemes ifjÃºsÃ¡g virÃ¡gÃ¡t: vagy ezren jÃ¶ttek Ã¶nkÃ©nt hÃ¡borÃºt tanulni, babÃ©rt szerezni, vagy a hitÃ©rt meghalni. Emberi elÅ‘relÃ¡tÃ¡s szerint ez a hajÃ³had megÃ©rdemelte a Â«gyÅ‘zhetetlen armadaÂ» nevÃ©t, a hogy ura nevezte. Ez azonb mÃ©g csak fele a spanyol hadi kÃ©szÃ¼letnek. A terv szerint Medina Sidonia Ã¡tkelve a csatornÃ¡n, a flandriai part felÃ© tart, elÅ±zi a hollandusok hajÃ³hadÃ¡t, mely ott zÃ¡r alatt tartja Farnese SÃ¡ndor seregÃ©t. Ez a sereg 22,000 harczosbÃ³l Ã¡llott, Ã©lÃ¼kÃ¶n azon kornak kÃ©tsÃ©gtelenÃ¼l legnagyobb hadvezÃ©rÃ©vel. SzÃ¡mos kis szÃ¡llÃ-tÃ³hajÃ³ kÃ©szÃ¼lt ott is, hogy az Armada vÃ©delme alatt gyorsan Ã©s biztosan Ã¡tvigye AngliÃ¡ba. Ott mÃ¡r a parmai herczeg veszi Ã¡t a vezÃ©rsÃ©get; a cz egyenesen London. Ezzel szemben Anglia is teljes erÅ‘vel kÃ©szÃ¼lt a hatalmas pÃ¡rbajra. Anglia Ã©s nem ErzsÃ©bet. Mert a kirÃ¡lynÃ©t most sem hagyta el ocsmÃ¡ny fukarsÃ¡ga, sajnÃ¡lt minden fillÃ©rt azoktÃ³l, kik koronÃ¡jÃ¡Ã©rt Ã©s orszÃ¡gÃ¡Ã©rt Ã Ã©letÃ¼ket Ã©s vÃ©rÃ¼ket. Azt megtette, hogy nagy szÃ¡razfÃ¶ldi sereget gyÃ¼jtÃ¶tt Tilburyba, London kÃ¶zelÃ©be, de vezÃ©rÃ¼l Leicestert rendelte, az ellÃ¡tÃ¡srÃ³l meg Ã©pen senki sem gondoskodott. Hanem az angol nÃ©p egy Ã©rtelemmel fogott fegyvert, mihelyt a haza vÃ©delmÃ©rÅ‘l volt szÃ³, mÃ©g a katholikusok is eljÃ¶ttek Ã©s megosztottÃ¡k a tÃ¶bbivel a nÃ©lkÃ¼lÃ¶zÃ©st Ã©s a viszontagsÃ¡got. De ha szÃ¡razfÃ¶ldi csatÃ¡ra kerÃ¼l a dolog, vagyis ha Farnesenek sikerÃ¼l kikÃ¶t ez a nagyrÃ©szt tapasztalatlan, rosszul vezetett had alig Ã¡llhat meg a belga hÃ¡borÃºk bajnokaival szemben. AzÃ©rt Anglia legfÅ‘bb remÃ©nyÃ©t hajÃ³hadÃ¡ba vetette Ã©s nem csalÃ³dott benne. Maga a kirÃ¡lyi hajÃ³had arÃ¡nylag csekÃ©ly volt, csak hajÃ³bÃ³l Ã¡llott Ã©s ezek kÃ¶zÃ¼l is csak az utolsÃ³ Ã©vekben Ã©pÃ¼lt Ã¶t nagy hajÃ³ volt olyan, hogy nagysÃ¡gra, legÃ©nysÃ©gÃ©nek Ã©s Ã¡gyÃºinak szÃ¡mÃ¡ra nÃ©zve a spanyol gÃ¡lyÃ¡kkal vetekedhetett. Ã–sszes tonnatartalmuk kÃ¶rÃ¼ egy mostani elsÅ‘rangÃº pÃ¡nczÃ©lhajÃ³Ã©val (12,000 tonna). De erÅ‘sÃ-tÃ©seÃ¼l szolgÃ¡lt egy nagy hajÃ³snemzetnek Ã¶ssz viharedzett legÃ©nysÃ©ge, kereskedÅ‘ Ã©s kalÃ³z vitorlÃ¡sa. Ezekkel egyÃ¼tt a hajÃ³had Ãºgy a hajÃ³k, mint a matrÃ³zok szÃ¡mÃ¡ra nÃ©zve felÃ¼lmÃºlta a spanyolt. Az angol akkor kezdte Ã©rezni, mi a tenger fÃ¶lÃ¶tti uralom. Oly nagy volt a tengerÃ©sz nÃ©p elbizakodott, kegyetlen Ã¶nzÃ©se, hogy nÃ©hÃ¡ny Ã©vvel az armada elÅ‘tt azt a tervet nyÃºjtottÃ¡k be a kirÃ¡lynÃ©nak, engedje, hogy a kalÃ³zhajÃ³k elmenjenek New-Foundland vizeire, hovÃ¡ az Ã¶sszes tengerjÃ¡rÃ³ nÃ©pek, franciÃ¡k, spanyolok, hollandusok nagy szÃ¡mmal kÃ¼ldtek hajÃ³kat halÃ¡szatra, ott nemcsak nagy zsÃ¡kmÃ¡nyra tesznek szert, hanem a hajÃ³sok elfogÃ¡sa vagy leÃ¶lÃ©se Ã¡ltal mindenkorra bÃ©nÃ-tjÃ¡k a vetÃ©lytÃ¡rsakat Ã©s biztosÃ-tjÃ¡k Anglia felsÅ‘sÃ©gÃ©t. E felsÅ‘sÃ©get most nyilt harczban kellett kivÃ-vni, mÃ©g mindig nagyon tÃºlnyomÃ³ erejÅ± ellensÃ©ggel szem harcz kimenetelÃ©tÅ‘l nem fÃ©ltek, hisz Ã©vek Ã³ta nÃ©hÃ¡ny kalÃ³zzal sem birt a spanyol hatalom. Most Howard lord admirali vezetÃ©se alatt egyÃ¼tt voltak a rettegett kapitÃ¡nyok: Drake, Hawkins, Frobisher Ã©s mÃ¡sok, oly hajÃ³kkal, melyeknek minden vitorlÃ¡ja, kÃ¶tele s Ã¡gyÃºja ki volt prÃ³bÃ¡lva, oly legÃ©nyekkel, kik alattuk Ã©s velÃ¶k tanultak meg uralkodni a vizen, kik a legnagyobb viharban, vÃ©szben is bizton, nyugton igazgattÃ¡k a vitorlÃ¡t Ã©s az Ã¡gyÃºt. Most nem zsÃ¡kmÃ¡nyÃ©rt, han honukÃ©rt harczolnak, azokon a vizeken, melyeknek minden szirtjÃ©t, zÃ¡tonyÃ¡t ismerik. HajÃ³ik is e vizekhez mÃ©rvÃ©k, kicsinyek, fÃ¼rgÃ©k. InkÃ¡bb hasznÃ¡ljÃ¡k a vitorlÃ¡t, jobban is tudnak bÃ¡nni vele, mint a spanyolok, kiknek flottÃ¡jÃ¡t mÃ©g jobbÃ¡ra az evezÅ‘ hajtja. Az armadÃ¡nak a FÃ¶ldkÃ¶zi-tenger arÃ¡nylagos nyugalmÃ¡hoz mÃ©rt hajÃ³szerkezete nem igen birkÃ³zhatott meg az Ã³czeÃ¡n viharaival. KÃ¼lÃ¶nben is ritka szeles Ã©s esÅ‘s volt az a tavasz Ã©s nyÃ¡r. Alig hogy LissabonbÃ³l kiindult, szÃ©tszÃ³rta a vihar Ã©s kÃ©t hÃ³napjÃ¡ba kerÃ¼lt, mÃ-g valahogy Ã¶sszeverÅ‘dve, eljutott az angol

partokig. Drake Ã©s tÃ¡rsai mÃ¡r vÃ¡rtÃ¡k. Nyilt csatÃ¡ba nem bocsÃ¡tkoztak a colossussal, mely lassan, mÃ©ltÃ³sÃ¡gosan, kedvezÅ‘ szÃ©llel fordult be a csatornÃ¡ba, hanem folyton Ã¼ldÃ¶ztÃ©k, nyugtalanÃ-tottÃ¡k, sok kÃ¡rt tettek benne Ã¡gyÃºikkal mindig Ã¼gyesen kisiklottak a dÃ¶ntÅ‘ harcz elÅ‘l. Medina Sidonia mÃ©g mozdulni sem igen mert, nem voltak Ã¼gyes hajÃ³skalauzai, hisz mÃ¡r Ã©vek Ã³ta nem jÃ¡rt arra spanyol hadihajÃ³. A tÃ¼zelÃ©st sem igen viszonozhatta, mert az Ã¡gyÃºtÃ¶ltÃ©s igen szÅ±ken volt kimÃ©rve. Ãšgy lÃ¡tszik, hogy FÃ¼lÃ¶p azt hitte, itt is egy nagy Ã¼tkÃ¶zetben jut dÃ¼lÅ‘re a dolog, mint LepantÃ³nÃ¡l. A spanyolok minden alkalommal a legnagyobb halÃ¡lmegvetÃ©ssel harczoltak, de hiÃ¡ba, az ellensÃ©gben kÃ¡rt nem igen tehettek, elmaradÃ³, vagy megsÃ©rÃ¼lt hajÃ³ikat pedig nem menthettÃ©k meg. Az angolok Â«egyenkÃ©nt akartÃ¡k kitÃ©pni tollaikat,Â» Ã©s Ã©jjel-nappal, Ã©tlen-szomjan nem engedtek nekik nyugalmat. LÅ‘poruk elfog de az elfoglalt spanyol hajÃ³kon eleget talÃ¡ltak. Ã•gy tÃ¶bb mint egy hÃ©ten Ã¡t, julius 29-tÅ‘l augusztus 6-ikÃ¡ig kÃ¶vettÃ©k az armadÃ¡t a csatornÃ¡n vÃ©gig. Medina Sidonia azt remÃ©lte, hogy egy franczia kikÃ¶tÅ‘ben, Boulogneban vagy Calaisban horgonyt vethet, kipihenhet Ã©s bevÃ¡rhatja, mÃ-g Farnese a szomszÃ©d DunquerquebÅ‘l kalauzokat kÃ¼ld neki. Alig pÃ¡r Ã³rÃ¡nyi Ãºt vÃ¡lasztotta Å‘t el a flandriai seregtÅ‘l. BÃ¡rmennyi baj, vesztesÃ©g Ã©rte, az armada nagyjÃ¡ban mÃ©g egyÃ¼tt vo a nagy vÃ¡llalkozÃ¡s elsÅ‘ feladata: a sereg felvÃ©tele a hajÃ³hadra, mÃ¡r igen kÃ¶zel jÃ¡rt megvalÃ³sulÃ¡sÃ¡hoz. Ezt kellett az angoloknak minden Ã¡ron megakadÃ¡lyozniok. SzerencsÃ©jÃ¶kre a franczia kikÃ¶tÅ‘kben nem a II. FÃ¼lÃ¶phÃ¶z hajlÃ³ liga vo az Ãºr, hanem III. Henrik kirÃ¡ly, akkor ErzsÃ©bet szÃ¶vetsÃ©gese. A spanyolokat nem bocsÃ¡tottÃ¡k be, kÃ¼nn a nyilt tengeren kellett horgonyt vetniÃ¶k. Az augusztus 7-ike Ã©s 8-ika kÃ¶zti Ã©jjelen az angolok tÅ±zhajÃ³kat bocsÃ¡tottak az armada felÃ©. A vezÃ©r tehetetlen Ã©s hogy hajÃ³it megmentse, a legvÃ©gsÅ‘re szÃ¡nja magÃ¡t. Felszedeti a horgonyokat, lemond a hadsereggel valÃ³ egyesÃ¼lÃ©srÅ‘l, Ãºjra kiteszi magÃ¡t a tenger Ã©s az angolok tÃ¡madÃ¡sÃ¡nak. MÃ¡snap reggel Drake hajÃ³ival tÃ¡mad, borzasztÃ³ tÃ¼zelÃ©st folytat a magokat mÃ¡r alig vÃ©delmezÅ‘, egy halomra gyÃ¼lekezÅ‘ Ã©s biztos czÃ©ltÃ¡blÃ¡ul szolgÃ¡lÃ³ nagy, emeletes gÃ¡lyÃ¡k ellen. A spanyol vitÃ©zek legjobbjai elhullottak az egÃ©sz napon Ã¡t tartÃ³ kÃ©tsÃ©gbeesett, remÃ©nytelen harczban. NÃ©gyezeren vesztek oda, a megmaradt gÃ¡lyÃ¡k nagy rÃ©sze is merÅ‘ roncscsÃ¡ lÅ‘ve. KikÃ¶tni nem lehetett, menekÃ¼lni kellett, menekÃ¼lni a szabad Ã‰szaki-tengerbe. Farnese mÃ©g mindig azt remÃ©lte, hogy az armada egy nÃ©met kikÃ¶tÅ‘be mehet, ott Ã¡ttelel Ã©s tavaszszal befejezi feladatÃ¡t. De a tengernagy elvesztette minden bÃ¡torsÃ¡gÃ¡t. Az egyetlen szabad Ãºton, Nagy-Britannia megkerÃ¼lÃ©sÃ©vel, haza akarta vezetni a mÃ©g mindig nagyon tekintÃ©lyes hajÃ³hadat. Drake nyomÃ¡ban van, hogy ki ne kÃ¶thessen sehol. Csak midÅ‘n elfogyott az elesÃ©ge, fordul vissza, a viharra bÃ-zva a rombolÃ¡s mÅ±vÃ©nek befejezÃ©sÃ©t (aug. 12). Ott, az OrkÃ¡d-szigeteknek, a skÃ³t Ã©s ir partoknak szirtjein szenvedett hajÃ³tÃ¶rÃ©st II. FÃ¼lÃ¶pnek Ã©s a katholikus vilÃ¡gnak remÃ©nye. NÃ©hÃ¡ny ezer embert, kik fÃ¡radsÃ¡gtÃ³l Ã©s Ã©hsÃ©gtÅ‘l egÃ©szen erÅ‘tlenÃ¼l IrorszÃ¡gban partra szÃ¡llottak, az irek Ã¼tÃ¶ttek agyon, hogy zsÃ¡kmÃ¡nyolhassanak. Oly gyÃ¶ngÃ©k Ã©s kimerÃ¼ltek voltak, hogy egy ember botjÃ¡val nyolczvanat Ã¼tÃ¶tt agyon azok kÃ¶zÃ¼l, kik a vilÃ¡g meghÃ³dÃ-tÃ¡sÃ¡ra ragadtak fegyvert Ã©s kiknÃ©l vitÃ©zebb fÃ©rfiakat nem tÃ¡plÃ¡lt akkor a fÃ¶ld. MindÃ 50 hajÃ³ jÃ¶tt haza 10,000 emberrel a gyÅ‘zhetetlen armadÃ¡bÃ³l. Csakugyan az elemeknek volt ez diadala, mint II. FÃ¼lÃ¶p mondÃ¡. Nem is bÃ¼ntetÃ© szerencsÃ©tlen vezÃ©rÃ©t, csak udvarÃ¡tÃ³l tiltÃ¡ el. KÃ¼lÃ¶nben a gyÅ‘ztes angol admirÃ¡lisok sem jÃ¡rtak sokkal jobban. Minthogy Howard tÃ¶bb tisztet fogadott, mint a mennyi ki volt kÃ¶tve, a kÃ¶ltsÃ©get neki kellett megtÃ©ritenie. Hawkins, kinek legnagyobb volt az Ã©rdeme a felszerelÃ©sben Ã©s abban, hogy egyetlenegy angol hajÃ³ sem pusztult el, nem birta gyorsan rendbe hozni szÃ¡madÃ¡sÃ¡t, mert egÃ©sz vagyonÃ¡t rÃ¡kÃ¶ltÃ¶tte a hajÃ³hadra. Nem kapott semmi kÃ¡rpÃ³tlÃ¡st, szegÃ©nysÃ©gre jutott. Anglia szabad volt, fellÃ©lekezhetett. Farnese feloszlatta tÃ¡borÃ¡t. Nemcsa Anglia meghÃ³dÃ-tÃ¡sÃ¡tÃ³l esett el II. FÃ¼lÃ¶p, hanem azzal egyÃ¼tt az egyetlen eszkÃ¶ztÅ‘l is, melylyel azt valaha vÃ©grehajthatta volna. SzÃ©pen fejezte ki a gyÅ‘ztesek hÃ¡lÃ¡jÃ¡t egy akkori Ã©rem felirata: Afflavit Deus et dissipati sunt. (FÃº az Isten Ã©s szÃ©tszÃ³rta Å‘ket.) SpanyolorszÃ¡gban Ã¡ltalÃ¡nos volt a gyÃ¡sz Ã©s levertsÃ©g, annyira, hogy el kellett tiltani a gyÃ¡sz viselÃ©sÃ©t. A financziÃ¡k sohasem hevertÃ©k ki a nagy vesztesÃ©get: kÃ¶rÃ¼lbelÅ‘l 500 milliÃ³ koronÃ¡t nyelt el a vÃ De mÃ©g nagyobb volt az vesztesÃ©g, melyet e kudarcz Ã¡ltal SpanyolorszÃ¡gnak s kirÃ¡lyÃ¡nak tekintÃ©lye szenvedett. AnnÃ¡l nagyobb, mert hisz vallÃ¡sos hadjÃ¡rat volt ez Ã©s bukÃ¡sÃ¡ban nem az emberek mÅ±vÃ©t, hanem az Isten ÃºjjÃ¡t lÃ¡ttÃ FeljegyeztÃ©k, hogy az a nagy vihar, mely az armadÃ¡t szÃ©tszÃ³rta, Ã©pen Sz. LÅ‘rincz napjÃ¡n (aug. 10.) kezdÅ‘dÃ¶tt, azon szentnek Ã¼nnepÃ©n, kit II. FÃ¼lÃ¶p kÃ¼lÃ¶nÃ¶sen tisztelt Ã©s kinek emlÃ©kezetÃ©re Ã©pÃ-ttette az Escurialt. Anglia ellenl azÃ³ta, most mÃ¡r tÃ¶bb mint 300 Ã©ve, feltartÃ³ztathatlanul haladt elÅ‘re azon a pÃ¡lyÃ¡n, mely a tengerek uralmÃ¡hoz vezette. Megnyilt elÅ‘tte a gyarmatosÃ-tÃ¡s Ãºtja Ã©s csakhamar megkezdÅ‘dÃ¶tt az Ã©szak-amerikai gyarmatok alapÃ-tÃ¡sa. I fontosabb tÃ¡n, hogy a kÃ¼lsÅ‘ veszÃ©ly teljes megszÅ±nÃ©se kÃ©pessÃ© tette az angol nemzetet szelleme teljes, Ã¶nÃ¡llÃ³ kifejtÃ©sÃ©re Ã©s azon alkotmÃ¡nyos fejlÅ‘dÃ©sre, mely csakhamar mintÃ¡jÃ¡vÃ¡ tette a tÃ¶bbi Ã¡llamnak.